

Briuselis, 2013 11 27
COM(2013) 821 final

2013/0407 (COD)

Pasiūlymas

EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA

**kuria siekiama užtikrinti tam tikrus nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti
nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme elementus**

{SWD(2013) 478 final}

{SWD(2013) 479 final}

{SWD(2013) 500 final}

AIŠKINAMASIS MEMORANDUMAS

1. PASIŪLYMO APLINKYBĖS

1.1. ĮŽANGA

1. Šiuo Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos pasiūlymu siekiama Europos Sąjungoje užtikrinti tam tikrus įtariamųjų arba kaltinamųjų teisių baudžiamosiose bylose elementus tol, kol jų kaltumas nebus patvirtintas galutiniu nuosprendžiu, ir sustiprinti teisę dalyvauti nagrinėjant bylą teisme.
2. Remiantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 82 straipsnio 1 dalimi, tarpusavio pripažinimas turėtų būti kertinis teismo sprendimai turėtų būti laikomi lygiaverčiais, nesvarbu, kurioje iš jų jie yra priimti, ir turėtų būti vykdomi bet kurioje ES vietoje. Teisminis bendradarbiavimas turi būti grindžiamas tarpusavio pasitikėjimu, pasitikėjimu skirtingomis teismų sistemomis ir supratimu, kad kaskart, kai nepaisoma įtariamųjų arba kaltinamųjų teisių, daroma neproporcingai didelė žala tarpusavio pasitikėjimui, taigi, ir teisminiam bendradarbiavimui.
3. Atsižvelgiant į tai, Stokholmo programoje¹ skirtas didžiulis dėmesys griežtesniam asmenų teisių paisymui baudžiamajame procese. Programos 2.4 punkte Europos Vadovų Taryba Komisiją paragino pateikti pasiūlymų, kaip palaipsniui užtikrinti, kad būtų griežčiau paisoma įtariamųjų arba kaltinamųjų teisių, nustatant bendrus būtiniausius teisės į teisingą bylos nagrinėjimą standartus.
4. Jau yra priimtose trys priemonės. 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese², 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese³ ir 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu⁴. Šią iniciatyvą sudaro pažeidžiamų įtariamųjų arba kaltinamųjų apsaugos priemonių baudžiamajame procese paketas, taip pat direktyva dėl laikinosios teisinės pagalbos įtariamiesiems arba kaltinamiesiems, kurių laisvė apribota, ir teisinės pagalbos vykdant Europos arešto orderio procedūrą.
5. Be to, 2011 m. birželio 14 d. Komisija paskelbė žaliąją knygą dėl ES baudžiamojo teisingumo teisės aktų taikymo laisvės atėmimo srityje, siekiant aptarti būdus, kaip padidinti tarpusavio pasitikėjimą ir taikyti tarpusavio pripažinimo principą laisvės atėmimo srityje, atsižvelgiant į ES kompetenciją ir nepažeidžiant jos ribų.
6. Visos Komisijos darbotvarkės procesinių teisių klausimais tikslas – užtikrinti, kad Europos Sąjungoje būtų gerbiama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. Teisę į teisingą bylos nagrinėjimą padeda užtikrinti nekaltumo prezumpcijos principas ir su juo susijusios teisės. Tikslais nelaikomos įvairios įtariamųjų arba kaltinamųjų baudžiamajame procese teisės, pastaraisiais metais nustatytos minėtose ES

¹ OL C 115, 2010 5 4, p. 1.

² OL L 280, 2010 10 26, p. 1.

³ OL L 142, 2012 6 1, p. 1.

⁴ OL L 294, 2013 11 6, p. 1.

direktyvose, kaip antai teisė į vertimą žodžiu ir raštu, teisė į informaciją ir teisė turėti advokatą. Šių teisių tikslas platesnis, nes jos yra greičiau teisės į teisingą bylos nagrinėjimą principo realizavimo priemonės. Jų realizuoti padeda nekaltumo prezumpcija ir su ja susijusios teisės. Nuolat pažeidžiant nekaltumo prezumpciją valstybėse narėse, procesinių teisių darbotvarkės tikslai gali būti įgyvendinti tik iš dalies.

7. Būtent dėl šios priežasties Stokholmo programoje Europos Vadovų Taryba Komisiją vienareikšmiškai paragino išnagrinėti nekaltumo prezumpcijos klausimą.
8. Komisija atliko poveikio vertinimą ir šį klausimą nuodugniai išnagrinėjo: padaryta išvada, kad būtina imtis priemonių dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos aspektų, siekiant dar labiau užtikrinti šią pagrindinę teisę. Norint įgyvendinti jau priimtų priemonių, įskaitant svarbiausiąją iš jų – direktyvą dėl teisės turėti advokatą, susijusių su procesinėmis teisėmis baudžiamajame procese, bendrus tikslus, prieš tai visose ES valstybėse narėse dar reikia užtikrinti tam tikro būtiniausio lygio nekaltumo prezumpcijos principo apsaugą.
9. Šis pasiūlymas grindžiamas SESV 82 straipsnio 2 dalimi. Tame straipsnyje nustatyta, kad „Europos Parlamentas ir Taryba, priimdami direktyvas pagal įprastą teisėkūros procedūrą, gali nustatyti tokias minimalias taisykles, kokių reikia nuosprendžių ir teismo sprendimų tarpusavio pripažinimui bei policijos ir teisminiam bendradarbiavimui tarpvalstybinio pobūdžio baudžiamosiose bylose palengvinti. Šiose minimaliose taisyklėse atsižvelgiama į skirtingas valstybių narių teises tradicijas ir sistemas.

Jos yra susijusios su:

a) valstybių narių tarpusavio įrodymų leistinumui;

b) asmenų teisėmis baudžiamajame procese;

c) nusikaltimų aukų teisėmis;

d)[...].“

10. Dabartinis pasiūlymas taip pat padės sustiprinti teises asmenų, susijusių su Europos prokuratūros atliekamais tyrimais, apsaugos priemones. Neseniai pateiktame Tarybos reglamento pasiūlyme⁵ nustatyta, kad įtariamasis turi visas ES teisės aktais nustatytas teises, taip pat kitas teises, tiesiogiai įtvirtintas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (toliau – Chartija), taikomas pagal galiojančius nacionalinius teisės aktus, ir jame aiškiai nurodyta teisė į nekaltumo prezumpciją. Šiuo pasiūlymu nustačius griežtesnius nekaltumo prezumpcijos reikalavimus, taip pat būtų sustiprintos procesinės apsaugos priemonės, kurių turi paisyti Europos prokuratūra.
11. Europos Sąjungos sutarties (toliau – ESS) 6 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad ES teisės bendruosius principus sudaro pagrindinės teisės, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių konvencija (toliau – EŽTK) ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų. ESS 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Europos Sąjunga pripažįsta Chartijoje išdėstytas teises, laisves ir principus, turinčius tokią pačią teisinę galią kaip SESV ir ESS. Chartija skirta ES teisę, pvz., Europos Sąjungos teisminio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityje, įgyvendinančioms ES institucijoms ir valstybėms narėms.

⁵

Tarybos reglamento dėl Europos prokuratūros įsteigimo pasiūlymas, COM(2013) 534 final, 2013 7 17.

12. Chartijos 47 straipsnyje nustatyta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. 48 straipsnyje užtikrinama teisė į nekaltumo prezumpciją, kurios turinys ir apimtis atitinka EŽTK⁶ 6 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisę. EŽTK 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad kiekvienas žmogus, kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas neįrodytas pagal įstatymą. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijos 11 straipsnio 1 dalyje vartojama ta pati formuluotė, kuria siekiama apsaugoti šį principą. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto⁷ (toliau – TPPTP) 14 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta labai panaši nuostata.
13. Europos žmogaus teisių teismas (toliau – EŽTT) pateikė EŽTK 6 straipsnio išaiškinimą. Teismas ne kartą tvirtino, kad straipsnis taikomas ir ikiteisminio baudžiamojo proceso stadijai⁸ ir kad pagal EŽTK 6 straipsnį įtariamieji arba kaltinamieji turi teisių jau pradinėje policijos apklausos stadijoje⁹. Be to, teismas nusprendė, kad šios garantijos taip pat turi būti taikomos liudytojams, kai jie iš tikrųjų yra įtariamieji padarę nusikalstamą veiką, kadangi oficialus asmens statusas neturi reikšmės¹⁰.
14. Nekaltumo prezumpcijos principas buvo plėtojamas ne vienerius metus. EŽTT tvirtina, kad EŽTK 6 straipsnio 2 dalis apima tris esminius reikalavimus¹¹: teisę nebūti valdžios institucijų viešai įvardintam nuteistuoju tol, kol nepaskelbtas galutinis nuosprendis¹², tai, kad prievolė įrodyti tenka kaltintojui, ir kad bet kokia pagrįsta abejonė kaltumu turėtų būti vertinama kaltinamojo naudai, ir kaltinamojo teisę sužinoti, kuo jis kaltinamas. EŽTT taip pat pripažįsta, kad tarp nekaltumo prezumpcijos ir kitų teisių, susijusių su teisingu bylos nagrinėjimu, yra aiškus ryšys, teigdamas, kad pažeidus šias teises neišvengiamai kyla pavojus ir nekaltumo prezumpcijai: teisei savęs neapkaltinti, teisei neduoti parodymų prieš save, teisei tylėti¹³ ir teisei į laisvę (ir išvengti kardomojo kalinimo)¹⁴.
15. Teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme yra svarbi gynybos teisė. Kaip yra išaiškinęs EŽTT, kaltinamojo teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme įeina į EŽTK 6 straipsnyje numatytos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą turinį¹⁵. Todėl užtikrinus šią teisę būtų užtikrinta didesnė pagarba teisei į teisingą bylos nagrinėjimą.
16. Teisė sužinoti, kuo asmuo yra kaltinamas, yra nustatyta Direktyvoje 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese, todėl ji neįtraukta į šią direktyvą. Kardomasis kalinimas yra įtrauktas į atskiras iniciatyvas¹⁶, todėl neįtrauktas į šią

⁶ OL C 303, 2007 12 14, p. 30. Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai.

⁷ JT tarptautinių sutarčių sąvadas Nr. 999, 171. TPPTP yra tarptautinė pilietinių ir politinių teisių konvencija, pateikta pasirašyti 1966 m. gruodžio 16 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija; ją ratifikavo visos ES valstybės narės ir taip tarptautinėje teisėje suteikė privalomąją galią.

⁸ 2008 m. lapkričio 27 d. sprendimas *Salduz prieš Turkiją*, pareiškimas Nr. 36391/02, 50 punktas.

⁹ *Ten pat*, 52 punktas.

¹⁰ *Brusco prieš Prancūziją*, 2010 m. spalio 14 d. sprendimas, pareiškimas Nr. 1466/07, 47 punktas.

¹¹ 1988 m. gruodžio 6 d. sprendimas *Barberà, Messegué ir Jabardo prieš Ispaniją*, pareiškimas Nr. 10588/83, 10589/83 ir 10590/83. Taip pat žr. 1995 m. vasario 10 d. sprendimą *Allenet de Ribemont prieš Prancūziją*, pareiškimas Nr. 15175/89.

¹² 1983 m. kovo 25 d. sprendimas *Minelli prieš Šveicariją*, pareiškimas Nr. 8660/79.

¹³ 1993 m. vasario 25 d. sprendimas *Funke prieš Prancūziją*, pareiškimas Nr. 10828/84, 1996 m. vasario 8 d. sprendimas *Murray prieš JK*, pareiškimas Nr. 18731), 1996 m. gruodžio 17 d. sprendimas *Saunders prieš JK*, pareiškimas Nr. 19187/91.

¹⁴ Išskyrus tada, kai teisės į laisvę principo taikymo išimtis pagrindžiama viešuoju interesu. Žr. 2010 m. spalio 26 d. sprendimą *Kudla prieš Lenkiją*, pareiškimas Nr. 30210/96.

¹⁵ 1985 m. vasario 12 d. sprendimas *Colozza prieš Italiją*, pareiškimas Nr. 9024/80.

¹⁶ COM(2011) 327 galutinis, 2011 6 14. Žaliojoje knygoje nagrinėtas kardomasis kalinimas ir sprendimų dėl įkalinimo ir dėl neįkalinimo tarpusavio pripažinimas. Komisija sulaukė 81 atsakymo iš valstybių narių, pilietinės visuomenės ir NVO. Atsakymų santrauka paskelbta Komisijos svetainėje adresu

direktyvą. Šiame pasiūlyme aptariamai visi kiti pirmiau minėti nekaltumo prezumpcijos principo elementai arba su šiuo principu susiję elementai.

17. Šioje direktyvoje nustatomi būtiniausi ES lygmens reikalavimai, reglamentuojantys tam tikrus įtariamųjų arba kaltinamųjų teisės į nekaltumo prezumpciją elementus ir atitinkantys Stokholmo programą bei EŽTT praktiką. Taip ja skatinama taikyti Chartiją, visų pirma jos 6, 47 ir 48 straipsnius, remiantis EŽTT išaiškintu EŽTK 6 straipsniu.

1.2. KONSULTACIJŲ SU SUINTERESUOTOSIOMIS ŠALIMIS REZULTATAI IR POVEIKIO VERTINIMAS

18. Su suinteresuotosiomis šalimis konsultuotasi keletą kartų.
19. 2006 m. Komisija paskelbė žaliąją knygą¹⁷ „Nekaltumo prezumpcija“. Tąsų per konsultacijas gauta 11 valstybių narių atsakymų: ekspertai bei praktikuojantys teisininkai pasinaudojo galimybe atkreipti dėmesį į nekaltumo prezumpcijos principo nykimą ir pabrėžti, kad nacionalinės sistemos vis dažniau toleruoja kaltumo prezumpcijos principą, visų pirma tada, kai tiriamos užsieniečių ar nerezidentų veikos.
20. Be to, Komisija konsultavosi su pagrindinėmis suinteresuotosiomis šalimis; naudingos buvo ir konsultacijos dėl kitų iniciatyvų, pridėtų prie šio paketo.
21. 2013 m. sausio 23 d. ES baudžiamosios teisės politikos ekspertų grupės posėdžio metu Komisijai buvo pateiktos akademinės bendruomenės, praktikuojančių teisininkų, teisėjų, advokatų ir prokurorų nuomonės šiuo klausimu.
22. 2013 m. vasario 19 d. taip pat surengtas nekaltumo prezumpcijos klausimui konkrečiai skirtas valstybių narių ir Kroatijos teisingumo ministerijų atstovų susitikimas.
23. Be to, rengiantis su šiuo pasiūlymu susijusio poveikio vertinimui buvo atliktas tyrimas ir jo metu 2013 m. vasario 27 d. buvo surengta elektroninė apklausa, o jos rezultatai paskelbti Teisingumo generalinio direktorato ir Europos teisminio tinklo svetainėse. Apie šią apklausą el. paštu buvo informuotos visos pagrindinės suinteresuotosios šalys ir gauta daugiau kaip 100 atsakymų. Pagrindinis dėmesys atliekant apklausą sutelktas ne į teisinę padėtį, susijusią su teisės į nekaltumo prezumpciją apsauga, o, visų pirma, į jo taikymą praktikoje. Šios apklausos išvados įtrauktos į poveikio vertinimo, pridedamo prie šio pasiūlymo, III priedą. Poveikio vertinimas pateiktas adresu [<http://ec.europa.eu/governance>]. Paaiškėjo, kad valstybių narių teisės aktuose numatytų apsaugos priemonių lygis iš esmės yra priimtinas ir šioje srityje nėra jokios sisteminės problemos. Tačiau vis dar yra sričių, kuriose apsaugos priemonės reikėtų stiprinti. Be to, ES vis dar per dažnai pasitaiko nekaltumo prezumpcijos pažeidimų.

http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/110614_en.htm. Taip pat žr. 2009 m. spalio 23 d. Pamatinį sprendimą 2009/829/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių kaip alternatyvos kardomajam kalinimui (OL L 294, 2009 11 11, p. 20).

17

COM(2006) 174 galutinis, 2006 4 26.

2. TEISINIAI PASIŪLYMO ASPEKTAI

2.1. KONKREČIOS NUOSTATOS

1 straipsnis. Dalykas

24. Šios direktyvos tikslas – nustatyti būtiniausias taisykles dėl tam tikrų elementų, susijusių su įtariamųjų arba kaltinamųjų teise į nekaltumo prezumpciją, galiojančią tol, kol kaltumas nebus patvirtintas galutiniu nuosprendžiu. Į šią direktyvą įtrauktos šios teisės: teisė nebūti valdžios institucijų viešai įvardintam kaltu tol, kol nepaskelbtas galutinis nuosprendis, tai, kad prievolė įrodyti tenka baudžiamąjį persekiojimą vykdančiai šaliai, ir kad bet kokia pagrįsta abejonė kaltumu turėtų būti vertinama kaltinamojo naudai, teisė savęs neapkalinti, teisė neduoti parodymų prieš save ir teisė tylėti. Teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme yra svarbi gynybos teisė.

2 straipsnis. Taikymo sritis

25. Direktyva įtariamiesiems arba kaltinamiesiems baudžiamajame procese taikoma nuo pat šio proceso pradžios, netgi dar prieš valdžios institucijų pranešimą įtariamiesiems apie įtarimą ar kaltinimą padarius nusikalstamą veiką. Ji taikoma iki minėto proceso pabaigos, t. y. iki galutinio nuosprendžio paskelbimo.
26. Teisė į nekaltumo prezumpciją apima įvairius reikalavimus ir fizinių ir juridinių asmenų apsaugos priemonės, kaip nustatyta Teisingumo Teismo praktikoje teisės savęs neapkalinti klausimu¹⁸. Šioje direktyvoje atsižvelgiama į minėtus skirtumus, todėl ji taikoma tik fiziniams asmenims.
27. Nepaisant to, juridinių asmenų teisė į nekaltumo prezumpciją saugoma priemonėmis, nustatytomis nacionaliniuose ir Sąjungos teisės aktuose, remiantis nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo išaiškinimais, ir EŽTK, remiantis EŽTT išaiškinimais.
28. Todėl šis pakopinio Sąjungos teisės įsikišimo metodas, visų pirma taikomas asmenų teisėms baudžiamajame procese, turi išlikti ir juo turi būti vadovaujamasi. Būsimos šios srities iniciatyvos bus svarstomos, atsižvelgiant į nacionalinės teisės aktų ir teismo praktikos raidą.

3 straipsnis. Nekaltumo prezumpcija

29. Šiuo straipsniu nustatoma teisė į nekaltumo prezumpciją.

4 straipsnis. Vieši pareiškimai apie kaltumą iki apkaltinamojo nuosprendžio

30. Kaip nustatė EŽTT, vienas esminių nekaltumo prezumpcijos principo aspektų – tai, kad teismas arba valstybės pareigūnas viešai negali pareikšti, kad įtariamieji ar kaltinamieji yra kalti dėl nusikalstamos veikos, jeigu jie dėl to nebuvo teisti ir, remiantis galutiniu nuosprendžiu, nuteisti¹⁹. Be to, remiantis EŽTT praktika, šis principas turėtų būti taikomas visoms valdžios institucijoms²⁰. Abiem atvejais visuomenė gali būti paskatinta manyti, kad asmuo yra kaltas, ir taip nulemti teismo faktų įvertinimą.
31. Taikant šį principą neturėtų būti pažeista galimybė pagal nacionalinę teisę skelbti sprendimus, kuriais administracinės teisės tvarka nustatomos sankcijos.

¹⁸ Žr., *inter alia*, bylą Nr. C-301/04 P Komisija prieš SGL Carbon, 2006 m., Rink. I-5915; bylą Nr. T-112/98 Mannesmannröhren-Werke prieš Komisiją, 2001 m., Rink. II-732.

¹⁹ Žr. Minelli prieš Šveicariją.

²⁰ Žr. Allenet de Ribemont prieš Prancūziją.

5 straipsnis. Prievolė įrodyti ir įrodymo kriterijai

32. Nekaltumo prezumpcija reiškia, kad prievolė įrodyti tenka baudžiamąjį persekiojimą vykdančiai šaliai, o bet kokia abejonė kaltumu turėtų būti vertinama įtariamųjų arba kaltinamųjų naudai (*in dubio pro reo*). Remiantis šia prielaida, teismo nuosprendis turi būti grindžiamas duotais parodymais, o ne paprastais pareiškimais ar prielaidomis. Tai nepažeidžia teismų nepriklausomumo vertinant įtariamojo arba kaltinamojo kaltumą. Be to, EŽTT pripažįsta, kad specialiais ir pavieniais atvejais prievolė įrodyti gali būti perkelta gynybai. Šis straipsnis atitinka EŽTT taikomą principą²¹ ir yra laikomas tinkama viešojo intereso (baudžiamąjį persekiojimą vykdančios šalies poreikių) ir gynybos teisių pusiausvyra. Šia direktyva nepažeidžiamos gynybos galimybės įrodymus pateikti laikantis taikomų nacionalinių taisyklių.

6 ir 7 straipsniai. Teisė savęs neapkalinti, teisė neduoti parodymų prieš save ir teisė tylėti

33. Šiuose dviejuose straipsniuose nustatyta teisė savęs neapkalinti, teisė neduoti parodymų prieš save ir teisė tylėti. Teisė nebūti verčiamam liudyti prieš save ir prisipažinti kalte, teisė neduoti parodymų prieš save ir teisė tylėti yra visuotinai tarptautiniu mastu pripažįstamos teisės, kuriomis grindžiama teisingo bylos nagrinėjimo sąvoka, nustatyta EŽTK 6 straipsnyje²². Šios teisės pagrįstos, *inter alia*, kaltinamojo apsauga nuo netinkamos institucijų prievartos, siekiant taip išvengti nusižengimų teisingumui ir įgyvendinti EŽTK 6 straipsnio tikslus. Prievartos prieš įtariamuosius arba kaltinamuosius, siekiant priversti juos teikti informaciją, susijusią su prieš juos pateiktais kaltinimais, laipsnis net dėl priežasčių, susijusių su saugumu ir viešąja tvarka, neturi užgožti pačios teisių savęs neapkalinti ir tylėti esmės²³. Bet kuriuo atveju turi būti paisoma EŽTK 3 straipsnio dėl kankinimų draudimo, vadovaujantis EŽTT aiškinimu.
34. Teisė savęs neapkalinti pirmiausiai reiškia įtariamųjų arba kaltinamųjų noro tylėti paisymą ir ypač baudžiamąjį persekiojimą baudžiamojoje byloje vykdančios šalies siekį įtariamųjų arba kaltinamųjų kaltumą įrodyti nesiremiant prievarta ar kitais neteisėtais būdais išgautais parodymais, nepaisant įtariamųjų arba kaltinamųjų valios. Be to, kaltinamojo teisės taikymo sritis neapsiriboja tik tais atvejais, kai jam yra taikoma prievarta ar kai jo valia kaip nors tiesiogiai palaužiama²⁴. Šiuo požiūriu, remiantis EŽTT, aptariama teisė artimai susijusi su EŽTK 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta nekaltumo prezumpcija.
35. Įtariamiesiems arba kaltinamiesiems turėtų būti nedelsiant pranešta apie jų teisę tylėti, kaip nustatyta Direktyvoje 2012/13/ES. Pateikiant šią informaciją, taip pat reikėtų paaiškinti, koks yra teisės tylėti turinys, jos atsisakymo ir pasinaudojimo ja pasekmės.
36. Turėtų būti atmestos bet kokios išvados, padarytos remiantis tuo, kad įtariamieji arba kaltinamieji pasinaudojo šiomis teisėmis. Jeigu taip nebūtų ir įtariamiesiems ar kaltinamiesiems tektų bijoti, kad jų atsisakymas duoti parodymus prieš save arba jų

²¹ Žr., *inter alia*, EŽTT bylas Salabiaku prieš Prancūziją (1988 m. spalio 7 d. sprendimas, pareiškimas Nr. 10519/83), Barberà, Messegué ir Jabardo prieš Ispaniją, Telfner prieš Austriją (2001 m. kovo 20 d. sprendimas, pareiškimas Nr. 33501/96).

²² Žr., *inter alia*, EŽTT bylas Funke prieš Prancūziją, Murray prieš JK, Saunders prieš JK, Heaney ir McGuinness prieš Airiją (2000 m. gruodžio 21 d. sprendimas, pareiškimas Nr. 34720/97), Jalloh prieš Vokietiją (2006 m. liepos 11 d. sprendimas, pareiškimas Nr. 54810/00).

²³ Žr. Heaney ir McGuinness prieš Airiją, 55 ir 58 punktai.

²⁴ Žr. Allan prieš JK (1992 m. lapkričio 5 d. sprendimas, pareiškimas Nr. 48539/99, 50 punktas).

tylėjimas vėlesnėje baudžiamojo proceso stadijoje bus panaudotas prieš juos pačius, teisė tebūtų iliuzija. Tai vienintelis būdas užtikrinti, kad įtariamieji arba kaltinamieji šiomis teisėmis naudotųsi veiksmingai, nebijodami, kad naudojimosi jomis fakto vertinimas gali būti jiems nepalankus vėlesnėje stadijoje. Todėl direktyvoje taip pat nustatyta speciali tiesioginė teisių gynimo priemonė, kuria remiantis draudžiama gauti įrodymus, pažeidžiant minėtas teises, išskyrus išties išimtiniais atvejais, kai, pasirėmus šiais įrodymais, nebus pažeistas bendras proceso teisingumas²⁵.

37. Tai, kad negalima daryti išvadų, atsižvelgiant į tai, ar įtariamieji arba kaltinamieji pasinaudojo šiomis teisėmis, ir tai, kad naudojimosi jomis fakto vertinimas vėlesnėje baudžiamojo proceso stadijoje neturėtų būti jiems nepalankus, neturėtų būti priežastimi, dėl kurios valstybės narės nutartų neatsižvelgti į duotus parodymus, spręsdamos, kokią konkrečiai sankciją taikyti.

8 ir 9 straipsniai. Sprendimai, priimti teisme, kuriame asmuo asmeniškai nedalyvavo

38. Jeigu asmuo nedalyvauja nagrinėjant bylą teisme, kyla pavojus jo teisei į gynybą. Teisiamasis tokiu atveju teismui negali pateikti savos faktų versijos ar atitinkamai duoti parodymus. Todėl jis gali būti pripažintas kaltu net negavęs progos paneigti apkaltinamojo nuosprendžio prielaidų.
39. Teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme ar galimybė atsisakyti tokios teisės gavus informaciją apie ją yra būtina norint pasinaudoti teise į gynybą.
40. 8 straipsniu nustatoma, kad valstybės narės privalo užtikrinti, kad teisė dalyvauti būtų taikoma bet kokiam teismo procesui, kurio tikslas – įvertinti kaltinamojo kaltumą (tiek apkaltinamojo, tiek išteisinamojo nuosprendžio atveju). Atsižvelgiant į galimas pasekmes, įtariamųjų arba kaltinamųjų dalyvavimas šioje baudžiamojo proceso stadijoje yra ypatingai svarbus.
41. Vadovaujantis Chartija, EŽTK ir ES teise, 8 straipsnyje nurodyta EŽTT nustatyta kaltinamojo teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme ir labai retos šios teisės panaudojimo išimtys²⁶. Jeigu paisoma 8 straipsnyje nustatytų sąlygų, valstybėms narėms nedraudžiama įprasčiausių smulkių nusikaltimų atveju taikyti supaprastintas procedūras. 9 straipsnyje nustatyta, kad tais atvejais, kai nepaisoma teisės dalyvauti nagrinėjant bylą teisme, turi būti užtikrinta kita teisių gynimo priemonė (kaip nustatyta EŽTT) – bylos nagrinėjimas teisme iš naujo²⁷.

10 straipsnis. Teisių gynimo priemonės

42. EŽTT nuosekliai tvirtino, kad tinkamiausia pažeistos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pagal EŽTK 6 straipsnio 2 dalį gynimo priemonė būtų užtikrinimas, kad įtariamųjų arba kaltinamųjų padėtis kuo labiau atitiktų padėtį, kurioje jie būtų, jeigu jų teisės nebūtų buvusios pažeistos²⁸.

11 straipsnis. Duomenų pateikimas ir statistika

43. Siekiant stebėti ir įvertinti šios direktyvos veiksmingumą, reikia, kad valstybės narės rinktų patikimus duomenis, susijusius su šioje direktyvoje nustatytų teisių įgyvendinimu. Prie atitinkamų duomenų priskiriami teisminių ir teisėsąugos

²⁵ Žr. Allan prieš JK, 42 punktas.

²⁶ Žr. 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pamatinį sprendimą 2009/299/TVR (OL L 91, 2009 3 27, p. 24).

²⁷ Colozza prieš Italiją.

²⁸ Žr. Teteriny prieš Rusiją (2005 m. birželio 30 d. sprendimas, pareiškimas Nr. 11931/03, 56 punktas), Jeličić prieš Bosniją ir Hercegoviną (2006 m. spalio 31 d. sprendimas, pareiškimas Nr. 41183/02, 53 punktas) ir Mehmet ir Suna Yiğit prieš Turkiją (2007 m. liepos 17 d. sprendimas, pareiškimas Nr. 52658/99, 47 punktas), Salduz prieš Turkiją, 72 punktas.

institucijų užregistruoti duomenys apie tai, kokia teisių gynimo priemonė taikoma, kai pažeidžiama nekaltumo prezumpcija ir teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme.

12 straipsnis. Draudimas bloginti sąlygas

44. Šio straipsnio tikslas – užtikrinti, kad pagal šią direktyvą nustatytus bendrus būtiniausius standartus nebūtų sumažinti tam tikrų valstybių narių standartai ir kad liktų Chartijoje ir EŽTK nustatyti standartai. Kadangi šioje direktyvoje pagal SESV 82 straipsnį nustatytos būtiniausios taisyklės, valstybės narės gali nustatyti griežtesnius standartus, nei numatyti šioje direktyvoje.

13 straipsnis. Perkėlimas į nacionalinę teisę

45. Pagal šį straipsnį reikalaujama, kad valstybės narės direktyvą įgyvendintų iki 201x m. xx xx d. ir kad iki šios datos perduotų Komisijai nuostatų, kuriomis ji perkeliama į nacionalinę teisę, tekstą. Kadangi direktyvų perkėlimo į nacionalinę teisę priemonės nėra sudėtingos, Komisijai nereikalingi aiškinamieji dokumentai, kad galėtų atlikti jų perkėlimo priežiūrą. Įvairios perkėlimo į nacionalinę teisę priemonės, apie kurias bus pranešta, turėtų būti pakankamai aiškios.

14 straipsnis. Įsigaliojimas

46. Šiame straipsnyje nustatyta, kad direktyva įsigalios dvidešimtą dieną po jos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

2.2. SUBSIDIARUMO PRINCIPAS

47. Valstybių narių įstatymai, reglamentuojantys teisę į nekaltumo prezumpciją ir su ja susijusius aspektus, gerokai skiriasi. Remiantis EŽTT praktika, nekaltumo prezumpcijos ir su ja susijusių teisių į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai vyksta nuolatos. Dėl šios priežasties skirtingų ES valstybių narių teisminės institucijos stokoja tarpusavio pasitikėjimo. Viena su kita jos bendradarbiauja taip pat nenoriai. Remiantis prie šio pasiūlymo pridedamu poveikio vertinimu, EŽTT pats vienas negali užtikrinti visiškos nekaltumo prezumpcijos apsaugos: kai kurių nekaltumo prezumpcijos elementų EŽTT pastaruoju metu nesvarstė arba svarstė, tačiau neišsamiai, o teisių gynimo tvarka EŽTT taikoma tik *ex post*, kai išnaudojamos visos kitos teisių gynimo priemonės. Šia direktyva bus papildytos EŽTT numatytos apsaugos priemonės ir užtikrinta nekaltumo prezumpcijos apsauga nuo baudžiamojo proceso pradžios, įskaitant galimybę taikyti ES teisių gynimo priemonių mechanizmus.
48. Šio pasiūlymo tikslo, t. y. skatinti tarpusavio pasitikėjimą, valstybės narės vienos negali deramai pasiekti, todėl susijusių veiksmų turi imtis Europos Sąjunga, nustatysianti nuoseklius bendrus būtiniausius standartus, kurie bus taikomi visoje Europos Sąjungoje. Tai patvirtinta Stokholmo programoje, kurioje Europos Taryba ragino Komisiją spręsti nekaltumo prezumpcijos klausimą. Pasiūlymu bus suderintos valstybių narių proceso normos, susijusios su tam tikrais teisės į nekaltumo prezumpciją aspektais ir su teise dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme, o jo tikslas – didinti tarpusavio pasitikėjimą. Todėl pasiūlymas atitinka subsidiarumo principą.

2.3. PROPORCINGUMO PRINCIPAS

49. Pasiūlymas atitinka proporcingumo principą – juo neviršijama to, kas būtina nurodytam tikslui pasiekti Europos lygiu. Į pasiūlymą įtraukti tik tie nekaltumo prezumpcijos elementai, kurie yra daugiau susiję su tarpusavio pripažinimo principo taikymu ir policijos bei teismų bendradarbiavimu baudžiamosiose bylose. Be to, jo nuostatos taikomos tik fiziniams asmenims. Tai atitinka pakopinio ES įsikišimo metodą, taikomą procesinių teisių baudžiamosiose bylose sričiai, ir proporcingo veiksmo poreikį.

3. POVEIKIS BIUDŽETUI

50. Šis pasiūlymas neturi poveikio ES biudžetui.

Pasiūlymas

EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA

kuria siekiama užtikrinti tam tikrus nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme elementus

EUROPOS PARLAMENTAS IR EUROPOS SĄJUNGOS TARYBA,

atsižvelgdami į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, ypač į jos 82 straipsnio 2 dalies b punktą,

atsižvelgdami į Europos Komisijos pasiūlymą,

teisėkūros procedūra priimamo akto projektą perdavus nacionaliniams parlamentams,

atsižvelgdami į Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonę²⁹,

atsižvelgdami į Regionų komiteto nuomonę³⁰,

laikydami įprastos teisėkūros procedūros,

kadangi:

- 1) šia direktyva siekiama sustiprinti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą baudžiamajame procese, nustatant būtiniausias taisykles dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant bylą teisme elementų;
- 2) nustačius direktyvoje būtiniausias taisykles dėl įtariamųjų arba kaltinamųjų procesinių teisių apsaugos, turėtų padidėti valstybių narių pasitikėjimas kitų valstybių narių baudžiamojo teisingumo sistemomis, todėl sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimas turėtų tapti paprastesnis. Nustačius tokias bendras būtiniausias taisykles, turėtų dingti kliūtys laisvam piliečių judėjimui valstybių narių teritorijomis;
- 3) Stokholmo programoje³¹ pabrėžiamas asmenų teisių baudžiamajame procese stiprinimas. Programos 2.4 punkte Europos Vadovų Taryba Komisiją paragino pateikti pasiūlymų, kaip palaipsniui užtikrinti, kad būtų griežčiau paisoma įtariamųjų arba kaltinamųjų teisių. ES procesinių teisių darbotvarkė skirta veikti kaip visuma ir jos visiška nauda bus juntama tik įgyvendinus visus elementus;
- 4) Stokholmo programoje Europos Vadovų Taryba paragino Komisiją išnagrinėti kitus įtariamųjų ir kaltinamųjų turimų būtiniausių procesinių teisių elementus ir įvertinti, ar siekiant skatinti geresnį bendradarbiavimą toje srityje būtina spręsti kitus klausimus, pvz., klausimą dėl nekaltumo prezumpcijos;

²⁹ OL C , , p. .

³⁰ OL C , , p. .

³¹ OL C 115, 2010 5 4, p. 1.

- 5) jau yra priimtos trys priemonės: Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES³², Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES³³ ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES³⁴;
- 6) ši direktyva turėtų būti taikoma tik baudžiamajam procesui. Į šios direktyvos taikymo sritį nepatenka administracinės sankcijos, taikomos administracinių institucijų, pvz., atliekančių konkurencijos, prekybos, mokesčių, finansinių paslaugų arba kitus tyrimus, taip pat civilinės teisės sankcijos;
- 7) šia direktyva turėtų būti remiamas teisės į nekaltumo prezumpciją ir įvairių su ja susijusių elementų, įskaitant teisę dalyvauti nagrinėjant bylą, taikymas praktikoje, siekiant apsaugoti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą;
- 8) ši direktyva turėtų būti taikoma fiziniams asmenims, kurie yra įtariami arba kaltinami padarę nusikalstamą veiką. Ji turėtų būti taikoma visose proceso stadijose, netgi prieš tai, kai valstybės narės kompetentingos institucijos tiems asmenims oficialiai ar kitaip praneša, kad jie yra įtariami arba kaltinami padarę nusikalstamą veiką, tol, kol šis procesas nebus baigtas;
- 9) šioje direktyvoje nustatomi įvairūs tam tikrų fizinių ir juridinių asmenų teisės į nekaltumo prezumpciją aspektų apsaugos reikalavimai ir apsaugos lygiai. Tokia fizinių asmenų apsauga dažnai pabrėžiama Europos žmogaus teisių teismo praktikoje. Tačiau Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pripažino, kad su nekaltumo prezumpcija susijusias teises juridiniai asmenys įgyja kitaip nei fiziniai asmenys;
- 10) šiuo nacionalinės teisėkūros ir nacionalinių teismų bei Teisingumo Teismo praktikos raidos etapu ankstoka Sąjungos lygiu priimti teisės aktus, reglamentuojančius juridinių asmenų teisę į nekaltumo prezumpciją;
- 11) juridinių asmenų teisės į nekaltumo prezumpciją apsauga turėtų būti užtikrinta nustatytomis teisinėmis apsaugos priemonėmis ir teismų praktika, nuo kurios raidos ateityje turėtų priklausyti Sąjungos veiksmų būtinybė;
- 12) šioje direktyvoje „teisėsaugos arba teisminės institucijos“ reiškia institucijas, kurioms, vadovaujantis nacionaliniais teisės aktais, suteikta teisė naudotis baudžiamojo proceso srities įgaliojimais;
- 13) nekaltumo prezumpcija pažeidžiama, jeigu, neįrodžius tinkamai kaltinamųjų kaltumo pagal įstatymą, teismo sprendime arba viešame teisminės arba kitos valdžios institucijos pareiškime įtariamieji arba kaltinamieji apibūdinami kaip nuteistieji;
- 14) prievolė įrodyti tenka baudžiamąjį persekiojimą vykdančiai šaliai, o bet kokia abejonė turėtų būti vertinama įtariamąjo naudai. Todėl nekaltumo prezumpcija bus pažeista, jei baudžiamąjį persekiojimą vykdančios šalies prievolė įrodyti bus perkelta gynybai, nepažeidžiant jokių įmanomų *ex officio* faktų nustatymo įgaliojimų, kuriuos turi teismas, ir nepažeidžiant teisminės valdžios nepriklausomumo, kai atliekamas įtariamąjo arba kaltinamąjo kaltumo vertinimas;

³² 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese (OL L 280, 2010 10 26, p. 1).

³³ 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (OL L 142, 2012 6 1, p. 1).

³⁴ 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu (OL L 294, 2013 11 6, p. 1).

- 15) tačiau kai kuriais atvejais prievolės įrodyti perkėlimas gynybai nekaltumo prezumpcijos principą turėtų atitikti tol, kol garantuojamos tam tikros apsaugos priemonės: reikėtų užtikrinti, kad fakto arba teisės prezumpcijoms būtų taikomi pagrįsti apribojimai, atsižvelgiant į tai, kas svarbu, neatimant gynybos teisių, ir kad jas būtų įmanoma paneigti, pvz., pateikus naujus įrodymus dėl švelninančių aplinkybių arba esant *force majeure*;
- 16) teisė savęs neapkalinti ir neduoti parodymų prieš save yra svarbus nekaltumo prezumpcijos elementas. Įtariamieji arba kaltinamieji, paprašyti išdėstyti faktus arba atsakyti į klausimus, neturėtų būti verčiami duoti parodymus arba pateikti dokumentus ar informaciją, kuria remiantis jie apkaltintų save padarius kokią nors nusikalstamą veiką;
- 17) turėtų būti ribojama bet kokia prievarta, kurios tikslas – priversti įtariamąjį arba kaltinamąjį pateikti informaciją. Siekiant nustatyti, ar panaudojus prievartą nebuvo pažeistos šios teisės, reikėtų atsižvelgti į toliau nurodytus veiksnius ir į visas su byla susijusias aplinkybes: parodymams išgauti panaudotos prievartos pobūdį ir laipsnį, viešojo intereso svarbą tyrimui ir bausmę už padarytą veiką, bet kokias susijusias procesines apsaugos priemones ir taip gautos medžiagos panaudojimo paskirtį. Tačiau prievartos prieš įtariamuosius arba kaltinamuosius, siekiant priversti juos teikti informaciją, susijusią su prieš juos pateiktais kaltinimais, laipsnis net dėl priežasčių, susijusių su saugumu ir viešąja tvarka, neturėtų užgožti pačios teisių savęs neapkalinti ir tylėti esmės;
- 18) teisės savęs neapkalinti ir neduoti parodymų prieš save neturėtų būti išplėstos ir taikomos baudžiamajame procese naudojamai medžiagai, kurią iš įtariamųjų arba kaltinamųjų galima gauti naudojant teisėtą prievartą, tačiau kuri egzistuoja nepriklausomai nuo įtariamųjų arba kaltinamųjų valios, kaip antai pagal orderį surinkta medžiaga, medžiaga, kurią teisiškai privaloma saugoti ir paprašius pateikti, DNR tyrimams skirti kvapo, kraujo ir šlapimo mėginiai ir kūno audiniai;
- 19) teisė tylėti yra svarbus nekaltumo prezumpcijos elementas. Ja turėtų būti naudojamas kaip apsauga nuo savęs apkaltinimo;
- 20) teise savęs neapkalinti, teise neduoti parodymų prieš save ir teise tylėti turėtų būti įmanoma pasinaudoti tuomet, kai kyla klausimų apie nusikalstamą veiką, kurią asmuo yra įtariamasis padaręs arba kuria jis yra kaltinamas, o ne, pvz., apie įtariamųjų arba kaltinamųjų tapatybę;
- 21) teisė į teisingą bylos nagrinėjimą demokratinėje visuomenėje yra vienas pagrindinių principų. Įtariamąjo teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme yra pagrįsta minėta teise ir turi būti užtikrinta visoje Sąjungoje;
- 22) tačiau kaltinamojo teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme nėra absoliuti. Tam tikromis sąlygomis kaltinamasis savo valia gali tiesiogiai arba nebyliu sutikimu, tačiau nevienareikšmiškai tos teisės atsisakyti;
- 23) tam tikromis griežtai apibrėžtomis sąlygomis, kuriomis galima užtikrinti, kad būtų veiksmingai paisoma teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, byla, kurioje sprendžiama dėl kaltumo ar nekaltumo, gali būti nagrinėjama nedalyvaujant įtariamiesiems arba kaltinamiesiems;
- 24) ši direktyva neturėtų reglamentuoti formų ir metodų, įskaitant procesinius reikalavimus, kuriais vadovaujamasi siekiant šioje direktyvoje nurodytų rezultatų, susijusių su teise dalyvauti nagrinėjant bylą teisme, kadangi tai yra valstybių narių nacionalinės teisės klausimas;

- 25) sprendžiant, ar būdas, kuriuo teikiama informacija, yra tinkamas norint užtikrinti, kad asmuo žinotų apie teisminį nagrinėjimą, tam tikrais atvejais taip pat būtų galima ypač atsižvelgti į atitinkamo asmens pastangas sužinoti jam skirtą informaciją;
- 26) Sąjungos teisės veiksmingumo principas reikalauja, kad valstybės narės numatytų tinkamas ir veiksmingas pažeistų teisių, kurios asmenims suteiktos pagal Sąjungos teisę, gynimo priemones. Pažeidus kurį nors iš šioje direktyvoje nustatytų principų ir pasirinkus veiksmingą teisių gynimo priemonę, įtariamųjų arba kaltinamųjų padėtis turėtų kuo labiau atitikti tą padėtį, kurioje jie būtų, jeigu pažeidimo būtų nebuvo;
- 27) siekiant stebėti ir vertinti šios direktyvos veiksmingumą, reikia, kad valstybės narės rinktų patikimus duomenis apie naudojimąsi šioje direktyvoje nustatytomis teisėmis. Prie tokių duomenų reikėtų priskirti teisėsaugos ir teisminių institucijų užregistruotus duomenis apie teisių gynimo priemones, taikytas pažeidus kuriuos nors šioje direktyvoje nustatytus nekaltumo prezumpcijos elementus ir teisę dalyvauti nagrinėjant bylą teisme;
- 28) šia direktyva puoselėjamos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nustatytos pagrindinės teisės ir principai, įskaitant draudimą kankinti ir kitaip žiauriai, nežmoniškai ar žeminančiai elgtis, teisę į laisvę ir saugumą, teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, teisę į asmens neliečiamumą, vaiko teises, neįgaliųjų integraciją, teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, nekaltumo prezumpciją ir teisę į gynybą;
- 29) šia direktyva nustatomos būtiniausios taisyklės, todėl valstybės narės gali išplėsti šioje direktyvoje nustatytas teises, kad užtikrintų aukštesnio lygio apsaugą. Tokia aukštesnio lygio apsauga neturėtų sudaryti kliūčių teismo sprendimų tarpusavio pripažinimui, kurį tomis būtiniausiomis taisyklėmis siekiama palengvinti. Apsaugos lygis jokiais atvejais neturėtų būti žemesnis už Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje arba Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nustatytus standartus, kaip išaiškinta Teisingumo Teismo ir Europos žmogaus teisių teismo praktikoje;
- 30) kadangi šios direktyvos tikslų, t. y. nustatyti bendras būtiniausias taisykles dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos aspektų ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme, valstybės narės vienos negali deramai pasiekti ir kadangi dėl priemonės masto tų tikslų būtų geriau siekti Sąjungos lygmeniu, laikydamasi Europos Sąjungos sutarties 5 straipsnyje nustatyto subsidiarumo principo Sąjunga gali patvirtinti priemones. Pagal tame straipsnyje nustatytą proporcingumo principą šia direktyva neviršijama to, kas būtina nurodytiems tikslams pasiekti;
- 31) [pagal prie Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo pridėto Protokolo Nr. 21 dėl Jungtinės Karalystės ir Airijos pozicijos dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės 3 ir 4 straipsnius šios valstybės narės pranešė norinčios dalyvauti priimant ir taikant šią direktyvą] ARBA [pagal prie Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo pridėto Protokolo Nr. 21 dėl Jungtinės Karalystės ir Airijos pozicijos dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės 1 ir 2 straipsnius ir nepažeidžiant to Protokolo 4 straipsnio, šios valstybės narės nedalyvaus priimant šią direktyvą ir ji nebus joms privaloma ar taikoma]³⁵;

³⁵

Galutinis šios direktyvos konstatuojamosios dalies tekstas priklausys nuo to, kokios pozicijos Jungtinė Karalystė ir Airija laikysis pagal protokolo (Nr. 21) nuostatas.

- 32) pagal Protokolo Nr. 22 dėl Danijos pozicijos, pridėto prie Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo, 1 ir 2 straipsnius Danija nedalyvauja priimančią šią direktyvą ir ji nėra jai privaloma ar taikoma,

PRIĖMĖ ŠIĄ DIREKTYVĄ:

1 SKYRIUS

Dalykas ir taikymo sritis

1 straipsnis *Dalykas*

Šioje direktyvoje nustatomos būtiniausios taisyklės dėl:

- a) tam tikrų aspektų, susijusių su teise į nekaltumo prezumpciją baudžiamajame procese;
- b) teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme.

2 straipsnis *Taikymo sritis*

Ši direktyva taikoma baudžiamosios veikos padarymu įtariamiesiems arba kaltinamiems fiziniams asmenims iki pat baudžiamojo proceso pabaigos.

2 SKYRIUS

Teisė į nekaltumo prezumpciją

3 straipsnis *Nekaltumo prezumpcija*

Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji, kol jų kaltumas nėra įrodytas įstatymo nustatyta tvarka, būtų laikomi nekaltais.

4 straipsnis *Vieši pareiškimai apie kaltumą iki apkaltinamojo nuosprendžio*

Valstybės narės užtikrina, kad iki galutinio apkaltinamojo nuosprendžio viešuose pareiškimuose ir oficialiuose sprendimuose valdžios institucijos įtariamųjų arba kaltinamųjų neapibūdintų kaip nuteistųjų.

Valstybės narės užtikrina, kad pažeidus šį reikalavimą būtų taikomos atitinkamos priemonės.

5 straipsnis *Prievolė įrodyti ir įrodymo kriterijai*

1. Valstybės narės užtikrina, kad prievolė įrodyti įtariamųjų arba kaltinamųjų kaltumą tektų baudžiamąjį persekiojimą vykdančiai šaliai. Tai nepažeidžia jokių *ex officio* faktų nustatymo įgaliojimų, kuriuos turi bylą nagrinėjantis teismas.
2. Valstybės narės užtikrina, kad bet kokia prielaida, kuria remiantis prievolė įrodyti perkeliama įtariamiesiems arba kaltinamiesiems, būtų pakankamai reikšminga, kad būtų galima pagrįsti to principo atmetimą, ir kad ją būtų įmanoma paneigti.

Siekiant paneigti tokią prielaidą, gynybai pakanka pateikti užtektinai įrodymų, kuriais remiantis kiltų pagrįstų abejonių dėl įtariamųjų arba kaltinamųjų kaltumo.

3. Valstybės narės užtikrina, kad bylą nagrinėjančiam teismui vertinant įtariamojo arba kaltinamojo kaltumą ir kilus bet kokiai pagrįstai abeijonei jo kaltumu minėtas asmuo būtų išteisintas.

6 straipsnis

Teisė savęs neapkalinti ir neduoti parodymų prieš save

1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji turėtų teisę savęs neapkalinti ir neduoti parodymų prieš save baudžiamajame procese.
2. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta teisė netaikoma baudžiamajame procese naudojamai medžiagai, kurią iš įtariamųjų arba kaltinamųjų galima gauti naudojant teisėtą prievartą, tačiau kuri egzistuoja nepriklausomai nuo įtariamųjų arba kaltinamųjų valios.
3. Įtariamųjų arba kaltinamųjų apsisprendimas pasinaudoti teise savęs neapkalinti ir neduoti parodymų prieš save neturi būti panaudotas prieš juos vėlesnėje proceso stadijoje ir neturi būti laikomas faktų patvirtinimu.
4. Bet kokie įrodymai, gauti pažeidžiant šio straipsnio nuostatas, teisme nepriimami, nebent, pasirėmus tokiais įrodymais, nebus pažeistas bendras proceso teisingumas.

7 straipsnis

Teisė tylėti

1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji turėtų teisę tylėti, kai policija arba kitos teisėsaugos ar teisminės institucijos juos apklausia dėl nusikalstamos veikos, kurią jie yra įtariami arba kaltinami padarę.
2. Valstybės narės įtariamiesiems arba kaltinamiesiems nedelsdamos praneša apie teisę tylėti ir paaiškina, koks yra šios teisės turinys, jos atsisakymo ir pasinaudojimo ją pasekmės.
3. Įtariamųjų arba kaltinamųjų apsisprendimas pasinaudoti teise tylėti neturi būti panaudotas prieš juos vėlesnėje proceso stadijoje ir neturi būti laikomas faktų patvirtinimu.
4. Bet kokie įrodymai, gauti pažeidžiant šio straipsnio nuostatas, teisme nepriimami, nebent, pasirėmus tokiais įrodymais, nebus pažeistas bendras proceso teisingumas.

3 SKYRIUS

Teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme

8 straipsnis

Teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme

1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamiesiems arba kaltinamiesiems būtų suteikta teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme.
2. Valstybės narės gali numatyti atvejus, kuriais bylą nagrinėjantis teismas gali priimti sprendimą dėl kaltumo nedalyvaujant įtariamajam arba kaltinamajam, su sąlyga, kad įtariamajam arba kaltinamajam:
 - a) laiku:

- i) buvo asmeniškai įteiktas teismo šaukimas ir tokiu būdu jis buvo informuotas apie numatytą teismo posėdžio laiką ir vietą, arba jis kitomis priemonėmis faktiškai gavo oficialią informaciją apie numatytą teismo posėdžio laiką ir vietą tokiu būdu, kad buvo aiškiai nustatyta, jog jis žinojo apie numatytą teismo posėdį;

ir

- ii) buvo pranešta, jog sprendimas gali būti priimtas, net jeigu jis neatvyks į teismo posėdį; arba
 - b) žinodamas apie numatomą teismo posėdį, asmuo įgaliojo savo arba valstybės paskirtą advokatą jį ginti teismo posėdžio metu ir tas advokatas teismo posėdžio metu jį iš tiesų gynė.
3. Jeigu 2 dalies sąlygų nepaisoma, valstybė narė gali vykdyti toje dalyje nurodytą sprendimą, jeigu asmuo, kuriam tas sprendimas yra įteikiamas ir kuriam aiškiai pranešama apie teisę į bylos nagrinėjimą iš naujo arba į apskundimą apeliacine tvarka, suteikiant taip galimybę iš naujo įvertinti bylos aplinkybes, įskaitant naujų įrodymų vertinimą, ir panaikinti pirminį sprendimą:
- a) aiškiai nurodo, kad neginčija sprendimo;
- arba
- b) per pagrįstą laiką nepareikalauja išnagrinėti bylos iš naujo arba nepateikia apeliacinio skundo.

9 straipsnis

Teisė į bylos nagrinėjimą iš naujo

Valstybės narės užtikrina, kad tuo atveju, jei įtariamieji arba kaltinamieji nedalyvavo nagrinėjant bylą teisme, kaip nurodyta 8 straipsnio 1 dalyje, ir nėra paisoma 8 straipsnio 2 ir 3 dalių sąlygų, atitinkamas asmuo turėtų teisę dalyvauti nagrinėjant bylą iš naujo ir iš naujo įvertinti bylos aplinkybes, įskaitant naujų įrodymų vertinimą, o tai gali būti priežastimi panaikinti pirminį sprendimą.

4 SKYRIUS

Bendrosios ir baigiamosios nuostatos

10 straipsnis

Teisių gynimo priemonės

- 1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji turėtų teisę pasinaudoti veiksmingomis pažeistų teisių, nustatytų šioje direktyvoje, gynimo priemonėmis.
- 2. Po teisių gynimo priemonės taikymo įtariamųjų arba kaltinamųjų padėtis turėtų kuo labiau atitikti tą padėtį, kurioje jie būtų, jeigu pažeidimo būtų nebuvę, siekiant išsaugoti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisę į gynybą.

11 straipsnis

Duomenų ir statistikos teikimas

Valstybės narės iki [...], o po to kas trejus metus Komisijai pateikia duomenis, parodančius, kaip įgyvendinamos šioje direktyvoje nustatytos teisės.

12 straipsnis
Draudimas bloginti sąlygas

Jokia šios direktyvos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti teises ir procesines garantijas, užtikrinamas pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, taip pat kitas susijusias tarptautinės teisės arba bet kurios valstybės narės teisės nuostatas, kuriose numatoma aukštesnio lygio apsauga, arba kaip nukrypstanti nuo jų.

13 straipsnis
Perkėlimas į nacionalinę teisę

1. Valstybės narės užtikrina, kad įsigaliojusių įstatymai ir kiti teisės aktai, būtini, kad šios direktyvos būtų laikomasi ne vėliau kaip [praėjus 18 mėnesių nuo šios direktyvos paskelbimo]. Jos nedelsdamos pateikia Komisijai tų teisės aktų nuostatų tekstą.
Tvirtindamos minėtas priemones, valstybės narės daro jose nuorodą į šią direktyvą arba tokia nuoroda daroma jas oficialiai skelbiant. Valstybės narės nustato tokios nuorodos darymo tvarką.
2. Valstybės narės pateikia Komisijai šios direktyvos taikymo srityje priimtų nacionalinės teisės aktų pagrindinių nuostatų tekstus.

14 straipsnis
Įsigaliojimas

Ši direktyva įsigalioja dvidešimtą dieną po jos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

15 straipsnis
Adresatai

Ši direktyva pagal Sutartį skirta valstybėms narėms.

Priimta Briuselyje

Europos Parlamento vardu
Pirmininkas

Tarybos vardu
Pirmininkas